

الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی در دیدگاه اسلامی، یک پژوهش کیفی

محمد ثناگویی زاده ^{ib}* | استادیار گروه مطالعات خانواده پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران

چکیده

هدف این مطالعه، شناسایی الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی در دیدگاه اسلامی بود. بدین منظور داده‌های مطالعه به روش کیفی از نوع تحلیل مضامین از میان منابع اسلامی شامل آیات قرآن و روایات معصومین (ع) با روش نمونه‌گیری نظری استخراج شد. با استفاده از کلیدواژه‌های مرتبط با موضوع و با کمک نرم‌افزارهای جستجوگر از میان آیات قرآن و پنجاه منبع روایی اسلامی که شامل منابع حدیثی شیعی و سنی از علمای متقدم و متأخر بود، عبارات مرتبط گردآوری شد و با استفاده از روش استرلینگ، تحلیل گردید. پس از اعتمادپذیری داده‌های کیفی، ۳۳ مضمون پایه، ۶ مضمون سازمان دهنده و یک مضمون فراگیر از تحلیل داده‌ها حاصل شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی دارای اصول، ارکان، ابعاد، موانع، مناطق هیجانی و نحوه ارزیابی آن است. ابعاد صمیمیت از نظر این الگو شامل؛ صمیمیت‌های عاطفی، جسمی، جنسی، معنوی، همبازی، اقتصادی و کلامی است. همچنین نتایج نشان داد که ارزیابی صمیمیت بر چهار محور، ابعاد صمیمیت، مناطق هیجانی، شدت و ضعف هیجان‌ات و صمیمیت انتظاری و واقعی صورت می‌گیرد. نتایج این مطالعه می‌تواند برای مشاوران خانواده و زوج درمانگران به منظور تدوین برنامه‌های غنی‌سازی صمیمیت زناشویی مبتنی بر دیدگاه اسلامی و ارزیابی آن مؤثر واقع شود.

کلیدواژه‌ها: غنی‌سازی، صمیمیت زناشویی، اسلام، پژوهش کیفی.

مقدمه

صمیمیت یک نیاز انسانی و واقعی در روابط بین همسران است، احساسی روانی است که زوجین در پرتو آن، به راحتی با همدیگر همدلی می‌کنند تا جایی که می‌تواند زمینه خودافشاگری را بین طرفین ایجاد نموده و در پرتو آن تقسیم کار مؤثر، تمایلات جنسی و برقراری مهر و عاطفه صورت گیرد (مون، چانگ و هانگ^۱، ۲۰۲۰؛ بریانت، فوتریس، هیکس، لی و اوشری^۲، ۲۰۱۶).

روانشناسان تعاریف مختلفی از صمیمیت داشته‌اند؛ برخی صمیمیت را افشای خود در حضور همسر معنا نموده‌اند (اسکنارچ و ریگاز^۳، ۲۰۱۲) برخی دیگر صمیمیت را تجربه‌ای مشترک از روابط دوستانه بین همسران دانسته‌اند (هلر و وود^۴، ۲۰۰۰). عده‌ای صمیمیت را تجربه هیجانی و عاشقانه با شخص دیگر تعریف کرده‌اند (باگاروزی^۵، ۲۰۱۴).

از نظر دیدگاه مثلی عشق^۶، صمیمیت به عنوان یکی از مؤلفه‌های سه گانه مطرح شده است، بدین معنا که صمیمیت شامل احساس نزدیکی، اتصال و تجربیات مشترک در رابطه عاشقانه است (استرنبرگ^۷، ۲۰۰۴). مفهوم مشترکی که می‌توان از تعاریف مختلف درباره صمیمیت کشف نمود، پیوند عاطفی میان زوجین است، این پیوند حاکی از اتصال و احساس نزدیکی بین آن دو می‌باشد که باعث می‌شود در تمامی ابعاد شناختی، عاطفی، رفتاری و معنوی، تجربه مشترک و نزدیکی با هم داشته باشند.

شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که صمیمیت زناشویی ارتباط مستقیمی با کاهش افسردگی، خشم و عصبانیت، اضطراب و استرس پس از ضربه^۸ دارد، به گونه‌ای که زوجین دارای صمیمیت زناشویی بهتر می‌توانند در برابر استرس‌های ناشی از ضربه‌های روانی مانند سوگ ناشی از وقایع طبیعی یا مرگ فرزند مقابله نمایند و از پیشرفت آن جلوگیری کنند (وست، سرکون هیوی، هومیش و هومیش^۹، ۲۰۱۷). حتی برخی از پژوهش‌ها نشان دادند که صمیمیت زناشویی می‌تواند نقش مؤثری بر بهبود روند بیماری و کاهش درد پس از

1. Moon, K. J. Chung, M. L. & Hwang, S. Y.
2. Bryant, C. M. Futris, T. G. Hicks, M. R. Lee, T.K. & Oshri, A.
3. Schnarch, D. & Regas, S.
4. Heller, P. E & Wood, B.
5. Bagarozzi, D. A.
6. Triangular theory of love
7. Sternberg, R. J
8. Post traumatic stress disorder (PTSD)
9. Vest, B. M. Cercone Heavey, S. Homish, D. L & Homish, G. G

جراحی مانند سزارین ایفا کند (توکلی، جعفری، ۱۳۹۹)؛ بنابراین شواهد پژوهشی تأیید می‌کند وجود صمیمیت در روابط زوجین بر سلامت روانی آن‌ها تأثیرگذار است به گونه‌ای که وقتی صمیمیت در روابط برقرار باشد همسران به راحتی می‌توانند هیجانات بیرون از روابط خود را تخلیه نموده و احساس آرامش نمایند (بریانت و همکاران، ۲۰۱۶؛ آقاامیری و وزیری، ۲۰۱۹).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که صمیمیت با سازگاری و رضامندی زناشویی همبستگی دارد (کردوا، گی و وارن^۱، ۲۰۰۵؛ یو، بارتلی-هارینگ، دی و گانگاما^۲، ۲۰۱۴). همچنین پژوهش‌ها حمایت قوی دارد از اینکه یکی از عوامل پیش‌بینی کننده طلاق و تعارضات زناشویی فقدان صمیمیت است (کریمی، بختیاری و مسجدی، ۲۰۱۹)، چون با نبود صمیمیت، الگوهای خصمانه و تدافعی در روابط آنان شکل می‌گیرد که باعث کاهش شدید سطح رضایت زناشویی و افزایش سطح بالایی از دلزدگی زناشویی خواهد بود (بین، لیدرمن، هیگینبوتام، گالیهر^۳، ۲۰۲۰). از این رو صمیمیت یک مفهوم چندبعدی بوده و نقش محافظت کننده در ازدواج دارد (باقری، کیمیایی و کارشکی، ۱۳۹۹).

الگوهای مختلفی برای تبیین صمیمیت زناشویی ارائه شده است که می‌توان این الگوها را شامل الگوی رشدی طول عمر^۴ الگوی انگیزشی^۵، الگوی تعادلی^۶، الگوی انصاف محور^۷ دانست. از نظر الگوی رشدی طول عمر، صمیمیت، تکلیفی است که در مرحله اوایل جوانی برای مقابله با انزوا مطرح است، دارای ساختار انگیزشی است که منعکس کننده اولویت یا ترجیح فرد برای تجربه کردن روابط نزدیک، گرم و همدلانه با شخص دیگر به ویژه همسر است. از نظر الگوی تعادلی، صمیمیت ویژگی ارتباط است تا صفت شخصیتی فرد؛ بنابراین افراد مطابق این الگو بین رسیدن به صمیمیت و اجتناب از آن در روابط صمیمانه تعادل برقرار می‌کنند. از این رو اگر جزئی از روابط صمیمانه مثلاً تماس چشمی برقرار نشود در بقیه اجزاء هم تغییر ایجاد خواهد شد تا این تعادل در جهت حفظ یا اجتناب از صمیمیت محقق شود. همچنین در الگوی انصاف محور اگر زوجین درک کنند

-
1. Cordova, J. V. Gee, C. B & Warren, L. Z
 2. Yoo, H. Bartle-Haring, S. Day, R. D. Gangamma, R
 3. Bean, R. C. Ledermann, T. Higginbotham, B. J & Galliher, R. V
 4. The lifespan Developmental Model
 5. The Motivational Model
 6. The Equilibrium Model
 7. The Equity Model

میزان آورده آن‌ها در روابط صمیمانه با نتیجه‌ای که از روابط صمیمانه دریافت می‌کنند برابری می‌کند یا منصفانه است، روابط به سمت صمیمیت پیش خواهد رفت (وادن بروک، واندیریکن، ورتومین^۱، ۱۹۹۵). برخی از روانشناسان نیز در تلاش بوده‌اند که مؤلفه‌های صمیمیت زناشویی را تبیین کنند، از این رو می‌توان به الگوی ترکیبی^۲ (وارینگ، ۱۹۸۹)، الگوی ابعادی^۳ (باگاروزی، ۲۰۱۴) و الگوی چند عاملی (شیفر و السون^۴، ۱۹۸۱) اشاره نمود.

در طی سه دهه گذشته، تأکید متخصصان زوج‌درمانی بر پیشگیری، به‌عنوان شیوه‌ای اساسی در کمک به زوج‌ها برای تشکیل یک رابطه زناشویی شاد و با دوام افزایش یافته است. از این رو برای تغییر صمیمیت و افزایش مطلوب آن، برنامه‌های غنی‌سازی ازدواج به‌عنوان برنامه‌های آموزشی و رشد محور به دنبال افزایش روابط صمیمانه بین همسران شکل گرفتند (برگر و هانا^۵، ۲۰۱۳؛ حسینی، لاو و بارانوویچ^۶، ۲۰۱۹). مذهب به‌عنوان آیینی که برخی از دستورالعمل‌ها و توصیه‌های آن در حوزه ازدواج و روابط زناشویی است و می‌تواند در ارتقاء روابط زناشویی مؤثر واقع شود مورد توجه است (نوری، نجات، نامنی و فریرزی^۷، ۲۰۲۰) به گونه‌ای که برخی از مدل‌های غنی‌سازی روابط همسران مانند برنامه مواجهه ازدواج^۸ بر اساس دستورالعمل‌های آیین مسیحیت تدوین گردید (برگر و هانا، ۲۰۱۳).

دستورالعمل‌های اسلامی، راهنمایی برای ازدواج پایدار رضایتمند خواهد بود؛ زیرا برای اسلام، پایداری ازدواج، پویایی و تعالی آن از اهمیت بالایی برخوردار است (ثناگویی زاده، اعتمادی، احمدی و جزایری، ۱۳۹۸؛ سالاری‌فر، ۱۳۹۵؛ ثناگویی زاده، اعتمادی، احمدی و جزایری، ۱۳۹۴). پس الگوی اسلامی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی می‌تواند در جهت استمرار و پویایی ازدواج مفید واقع شود. از آنجاکه هر رویکرد بر اساس تبیین خاص خود از صمیمیت، ابعاد و مؤلفه‌های آن، روش‌های درمانی و ویژه‌ای را برای افزایش صمیمیت به کار می‌گیرد (حامدی، شفیع‌آبادی، نوابی نژاد و دلاور، ۱۳۹۲) و مطالبه الگوی

1. Van den Broucke, S. Vandereycken, W. & Vertommen, H

2. The combinatory Model

3. The Dimensions Model

4. Schaefer, M. T. & Olson, D. H.

5. Berger, R. & Hannah, M. T

6. Hosseini, N. Lau, P. L. & Baranovich, D.L

7. Noori, J. Nejat, H. Nameni, E. & Fariborzi, E

8. Marriage Encounter program

ایرانی اسلامی پیشرفت، تدوین الگوی پایداری و کارآمدی خانواده مبتنی بر آموزه‌های اسلامی است (محمودزاده، یوسفی و گلپور، ۱۳۹۸)، بی‌تردید برای ساخت برنامه غنی‌سازی صمیمیت زناشویی از دیدگاه اسلام، نیاز به شناسایی مؤلفه‌های صمیمیت و ابعاد آن از نظر اسلام وجود دارد.

در پژوهش‌های مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی، برخی از پژوهش‌ها به دنبال تأثیر مداخلات اسلام محور بر صمیمیت زناشویی بودند مانند پژوهش محمودزاده، حسینیان، احمدی و فاتحی زاده (۱۳۹۳) که با استفاده از زوج‌درمانی با محور مداخله اسلامی به تأثیر آن بر صمیمیت پرداخته است. پژوهشی دیگر با عنوان تأثیر سبک زندگی اسلام محور با تأکید بر نظام خانواده بر صمیمت زوجین (رضایی، احمدی، اعتمادی، فاتحی زاده، رضایی و شه‌دوست، ۱۳۹۲) انجام شد. در مطالعه‌ای نیز سالاری فر زوج‌درمانی اسلامی را معرفی نمود (۱۳۹۵). هرچند در این پژوهش‌ها آموزه‌های اسلامی برای روابط زناشویی مورد توجه قرار گرفته است ولی مؤلفه‌های صمیمیت و ابعاد آن از نظر اسلام مشخص نیست؛ بنابراین پژوهش حاضر درصدد آن است که با توجه به منابع اسلامی شامل قرآن و احادیث معصومین (ع) به تدوین الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی از نظر اسلام بپردازد؛ بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های صمیمیت زناشویی از نظر اسلام است.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی و مبتنی بر تحلیل مضامین^۱ انجام شد. تحلیل مضامین روشی است برای شناسایی، تحلیل، سازمان‌دهی، توصیف و گزارش دهی مضمون‌هایی که از میان مجموعه‌ای از داده‌ها استخراج می‌شوند (براون و کلارک، هایفیلد و تری^۲، ۲۰۱۹). با کمک تحلیل مضامین، مضمون‌های پایه^۳، سازمان دهنده^۴ و فراگیر^۵ مبتنی بر روش استرلینگ^۶ به منظور دسترسی به شبکه مضامین^۷ از میان داده‌ها یعنی آیات و روایات مرتبط

-
1. Thematic Analysis
 2. Braun V. Clarke V. Hayfield, N. Terry G.
 3. Basic Theme
 4. Organizing Theme
 5. Global Theme
 6. Stirling
 7. Theme network

با صمیمیت زناشویی استخراج شد (آترید استرلینگ^۱، ۲۰۰۱). برای دستیابی به شبکه مضامین شش مرحله طی شد. مرحله (۱) آشنایی با داده‌ها (۲) تولید مضامین پایه (۳) جستجو در داده‌ها برای دستیابی مضامین (۴) مرور مضامین (۵) تعریف و نام‌گذاری مضامین (۶) ترسیم شبکه مضامین (براون و همکاران، ۲۰۱۹).

بدین منظور برای استخراج داده‌ها، با روش نمونه‌گیری نظری، ابتدا کلیدواژه‌های مرتبط با صمیمیت و زوجین شامل زوج، زوجه، اهل، عیال، الرجال، النساء، المرأه، المرء، الرجل، وُد، حُب، انس در منابع اسلامی شامل قرآن و احادیث مورد بررسی قرار گرفت. کلیدواژه‌های مزبور در نرم‌افزارهای جامع الاحادیث، جامع التفاسیر نور، کتابخانه فقهت، اخلاق اسلامی که شامل آیات قرآن و منابع حدیثی است، جستجو شد. منابع حدیثی شامل ۵۰ منبع شیعی و سنی از علمای متقدم نظیر "صدوق و کلینی" و متأخر مانند "مجلسی و نوری طبرسی" بود. جستجوی عبارات تا حد اشباع مقوله ادامه پیدا کرد. سپس عبارات شامل این کلیدواژه‌ها مورد مطالعه قرار گرفت و عباراتی که مبتنی بر موضوع پژوهش بودند استخراج شد و در نرم‌افزار NVivo نسخه ۱۰ بارگزاری گردید. عبارات به‌منظور کدگذاری اولیه و رسیدن به تولید مضامین پایه دوباره مطالعه شد. با مقایسه ثابت مضامین پایه و استفاده از تکنیک تحلیل خوشه‌ای، مضامین سازمان دهنده استخراج گردید و سپس با مطالعه مجدد مضامین سازمان دهنده، مضمون فراگیر کشف شد.

به‌منظور اعتمادپذیری^۲ داده‌های کیفی از روش‌های مختلفی استفاده شد. ابتدا کدگذاری توسط پژوهشگر و همکار او انجام شد. سپس مضامین مستخرج از داده‌های کیفی به جهت پرهیز از سوگیری یک‌جانبه به همراه عبارات مرتبط با آن‌ها به ده نفر از کارشناسان متخصص در حوزه روانشناسی، حدیث، جامعه‌شناسی و علوم قرآنی داده شد و نظر آن‌ها نسبت به استخراج این مضامین و ارتباط بین آن‌ها با همدیگر حاصل گردید. در این مرحله همپوشانی برخی از مضامین با یکدیگر، عمق‌بخشی به مضامین، موردتوجه اساتید قرار گرفت که در این مرحله مضامین و عبارات مرتبط با آن موردبازنگری مجدد واقع گردید. پس از آن با محور قرار دادن مضمون فراگیر و ارتباط آن با مضامین سازمان دهنده، الگوی شبکه‌ای غنی‌سازی صمیمیت از نظر اسلام به دست آمد که در این مرحله نیز برای اعتبارسنجی این الگو از منظر کارشناسان، الگوی مربوط در اختیار آنان قرار

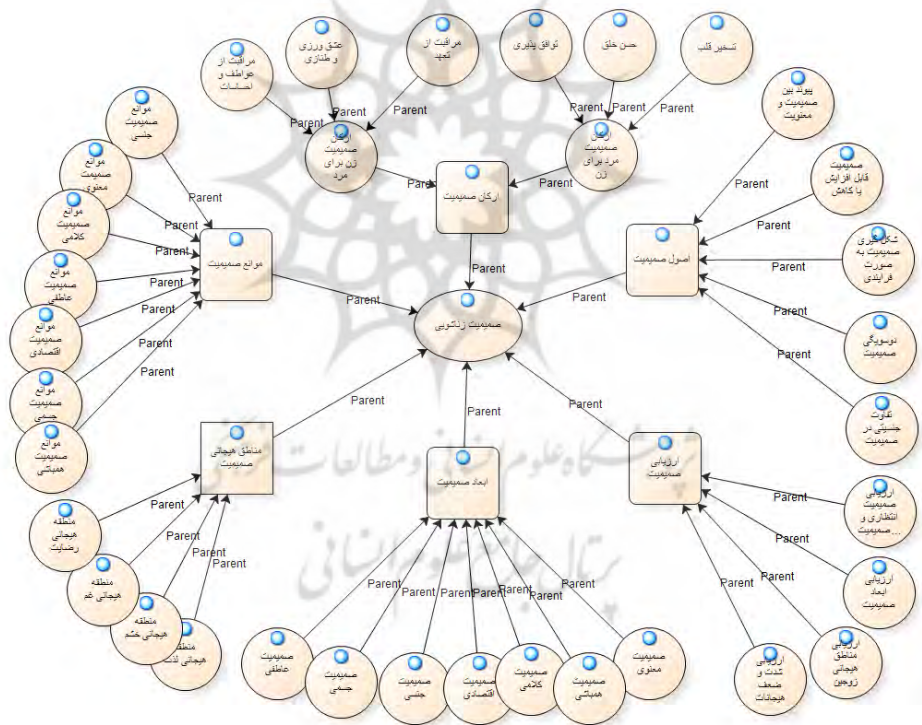
1. Attride-Stirling, J.

2. Credibility

گرفت و بازخورد آن دریافت شد. به اتفاق کارشناسان این الگو مورد تأیید قرار گرفت؛ بنابراین اعتمادپذیری یافته‌های کیفی شامل موارد زیر بود؛ همگرایی داده‌های کیفی، مطالعه مستمر، کدگذاری با روش نرم‌افزاری، تأیید مضامین و الگوی شبکه‌ای غنی‌سازی صمیمیت زناشویی توسط ده نفر از اساتید متخصص در حوزه‌های قرآنی، حدیثی، روانشناسی و جامعه‌شناسی خانواده.

یافته‌ها

الگوی نظری به‌دست آمده از این پژوهش شامل ۶ مضمون سازمان دهنده بود. این مضامین عبارت بود از؛ اصول صمیمیت، ارکان صمیمیت، ابعاد صمیمیت، موانع صمیمیت، مناطق هیجانی صمیمیت، ارزیابی صمیمیت. شکل ۱، شبکه مضامین شامل مضمون فراگیر، مضامین سازمان دهنده و مضامین پایه را نشان می‌دهد.



شکل ۱، شبکه مضامین الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی در اسلام

مطابق با شکل ۱، صمیمیت زناشویی دارای شش مضمون سازمان دهنده است که هر یک از مضامین دارای مضامین پایه می‌باشد. در ادامه هر یک از مضامین سازمان دهنده به کمک مضامین پایه تبیین می‌شود.

مضمون ۱، اصول صمیمیت

براساس این مضمون، الگوی صمیمیت در اسلام دارای ۵ اصل می‌باشد. این ۵ اصل عبارت است از؛ دوسویگی صمیمیت، قابل افزایش یا کاهش بودن صمیمیت، شکل‌گیری صمیمیت به صورت فرایندی، پیوند بین صمیمیت و معنویت، وجود تفاوت جنسیتی در ادراک و ابراز صمیمیت.

دوسویگی صمیمیت؛ این اصل اشاره به آن دارد که تحقق صمیمیت زناشویی، امری دوسویه و متقابل است و باید هر یک از زوجین برای آنکه صمیمیت در روابطشان شکل گیرد، به نیازها و انتظارات صمیمانه همسرش توجه نموده، آن را برطرف نماید. امام محمد باقر (ع)، می‌فرماید: زنان دوست دارند مرد را در آراستگی همان‌گونه ببینند که مرد دوست دارد آن‌ها را ببیند.^۱ هرچند در این روایت یکی از مصادیق یعنی رعایت خودآرایی در روابط زوجین مورد توجه قرار گرفته است، اما طرح این مصداق می‌تواند حاکی از یک اصل کلی باشد که زن و مرد در روابط زناشویی برای انتظارات متقابل خویش احترام قائل باشند و رعایت آن برای هر دو به عنوان یک اصل مدنظر قرار گیرد. به نظر می‌رسد تعبیر " فی مثل " در روایت اشاره به توازن و تعادل در روابط بین زوجین دارد که همان‌گونه که مردان دوست دارند همسرشان چنین باشد و چنین انتظاری از آن‌ها را برآورده نماید، پس دقت نمایند که زنان نیز مانند آن‌ها چنین انتظاری را از آن‌ها دارند.

صمیمیت قابل افزایش یا کاهش؛ منظور از این اصل آن است که صمیمیت در روند زندگی زناشویی به صورت یکنواخت پیش نمی‌رود، بلکه می‌تواند در مواقعی افزایش یا کاهش پیدا کند و به همین خاطر می‌توان صمیمیت را ارزیابی نمود؛ یعنی متوجه شد که آیا صمیمیت روبه افزایش است یا در حال کاهش می‌باشد. در روایتی از امام صادق (ع) نقل شده است که روزی رسول خدا (ص) وارد خانه ام سلمه شد و متوجه شد که زنی به نام حولاء در آنجاست. او از همسرش شکایت کرد که همسرش به او بی‌اعتناست یا

به عبارت دیگر با او صمیمی نیست. حضرت توصیه نمودند که تو توجهات را به او بیشتر کن^۱ یا به عبارت دیگر کارهایی را که او دوست دارد بیشتر انجام بده یا او را بیشتر نسبت به خودت تحریک کن؛ بنابراین مطابق با این روایت می توان فهمید که صمیمیت در روابط زناشویی می تواند افزایش یا کاهش پیدا نماید.

شکل گیری صمیمیت به صورت فرایندی؛ به نوعی می توان گفت اصل سوم از اصل دوم برخاسته است. وقتی صمیمیت قابل افزایش یا کاهش باشد برای شکل گیری یا تغییر آن نیاز به طی شدن مراحل است، طی شدن این مراحل حاکی از آن است که ایجاد یا توسعه صمیمیت به صورت فرایندی است، به عبارت دیگر برای آنکه صمیمیت شکل گیرد لازمه اش آن است که مراحل طی شود و اقداماتی صورت گیرد تا بر اساس آن صمیمیت افزایش پیدا نماید. در داستانی که در اصل دوم مطرح شد، پس از آنکه پیامبر اسلام (ص) توصیه نمودند که توجهات را به او افزایش بده، حواله در جواب پیامبر پاسخ داد بهترین کاری که می شد برای او انجام دهم انجام داده ام و چیزی از آن فروگذار نکرده ام، درحالی که او هنوز از من فاصله گرفته است (به من محل نمی گذارد)، در اینجا حضرت فرمودند: آیا شوهرت می داند در صورتی که به تو اقبال کند چه چیزی در انتظار اوست؟ آنگاه حضرت اشاره کردند که اگر او به سوی تو آید ملائکه او را در برمی گیرند و مانند کسی است که در راه خدا جهاد می کند درحالی که گناهان او را احاطه نموده اند، چنانکه برگ های درخت، آن را فرا گرفته باشد و زمانی که او غسل نماید (غسل پس از آمیزش) از تمامی آن گناهان پاک خواهد شد.^۲ این نوع سؤال و جواب و توصیه هایی که پیامبر (ص) به حواله دارند حکایت از آن دارد، برای آنکه صمیمیت شکل گیرد یا افزایش پیدا نماید نیاز است تا در طی یک فرایندی صمیمیت شکل بگیرد، چنانکه ابتدا حضرت اشاره به افزایش توجه حواله به او دارند و سپس به پاداش های معنوی گرایش جسمی، جنسی یا روانی شوهرش به او اشاره کردند.

پیوند بین صمیمیت و معنویت؛ از اصل قبلی این مسئله روشن شد که پیامبر اسلام (ص) برای تحقق صمیمیت در روابط بین حواله و همسرش اشاره به پاداش های معنوی دارند؛ یعنی اگر زوجین توجه به این موضوع داشته باشند که در صورت گرایش به

۱. الکافی؛ ج ۱۱؛ ص ۱۳۴

۲. الکافی؛ ج ۱۱؛ ص ۱۳۴

همدیگر، پاداش‌های معنوی در انتظار آنان خواهد بود، آنگاه نسبت به انجام دادن اقداماتی که منجر به افزایش صمیمیت آن‌ها خواهد شد، انگیزه پیدا نموده و برای تحقق آن تلاش می‌نمایند. آنچه پیامبر اسلام به آن اشاره دارند بعد از آنکه حواله مطرح می‌کند که من از هیچ اقدامی در تحریک نمودن او نسبت به خودم کوتاهی نکرده‌ام به یک امر درون روانی یا درون ذهنی اشاره می‌کنند و آن توجه انسان به پاداش‌های معنوی گرایش به همسر است؛ به عبارت دیگر حضرت به دنبال پیوند میان معنویت و صمیمیت هستند یعنی می‌خواهند برای اینکه روابط بین آن‌ها شیرین و لذت‌بخش یا به عبارت دیگر صمیمانه شود، از اعتقادات آنان نسبت به امور دینی خویش که در روان یا ذهن خویش آن را قبول کرده‌اند کمک بگیرند. این اعتقاد به امور معنوی، پاداش‌های معنوی را به اقدامات صمیمانه گره می‌زند. از این مطلب که پیامبر به واسطه باور درون روانی فرد، پیوندی میان معنویت و صمیمیت ایجاد نمودند، می‌توان این نکات را متوجه شد؛ یک. فرد باید اعتقادات و باورهای معنوی مانند اعتقاد به ملائکه، اعتقاد به معاد، اعتقاد به جهاد در راه خدا داشته باشد؛ زیرا در صورتی که فرد این اعتقادات را نداشته باشد، خاستگاهی درونی برای ایجاد پیوند بین معنویت و صمیمیت وجود نخواهد داشت. دو. این اعتقادات و باورها باید در حالت فعال قرار گیرد تا پاسخی برای آن از سوی ذهن یا روان فرد صادر شود.

تفاوت جنسیتی در صمیمیت؛ یکی دیگر از اصول صمیمیت، اصل تفاوت جنسیتی در صمیمیت زناشویی بین زن و مرد است. بدین معنا که ادراک زن و مرد از صمیمیت و رفتارهای صمیمانه آن‌ها با یکدیگر متفاوت است، به عبارت دیگر برخی از رفتارها و انتظارات برای زنان کمک به ایجاد صمیمیت می‌کند، در حالی که همان رفتارها و انتظارات ممکن است برای مردان منجر به صمیمیت نشود یا از نگاه آنان صمیمیت چیز دیگری غیر از آن باشد. این تفاوت از آنجایی ناشی شده است که در اسلام توصیه‌هایی به زوجین در خصوص نحوه روابط با همدیگر یا افزایش صمیمیت دارد که به صورت جنسیتی است؛ یعنی مجموعه‌ای از توصیه‌ها به زنان و مجموعه‌ای از دستورات به مردان صادر شده است. مثلاً در روایتی از امیر مؤمنان (ع) است که خداوند جهاد را برای مردان و زنان نوشته است پس جهاد مردان بخشیدن مال و جانشان است تا در راه خدا کشته شوند و جهاد زنان صبوری بر اذیت شوهر و غیرت ورزی اوست^۱. مطابق با این روایت جهاد برای هر دو زن و

مرد طرح می‌شود درحالی که مفهوم جهاد و به تبع آن مصادیقش برای زن و مرد متفاوت است. یا در روایت دیگر از پیامبر اسلام (ص) است که جهاد زن نیکو شوهرداری است^۱. این دو روایت به‌عنوان نمونه‌هایی از صدها روایتی است که همگی حاکی از تفاوت بین زن و مرد در نوع روابط با همدیگر است.

مضمون ۲، ارکان صمیمیت

منظور از ارکان صمیمیت یعنی مؤلفه‌هایی که حضور آنان برای ایجاد یک رابطه صمیمانه در روابط زوجین لازم است. البته همان‌طور که در اصول صمیمیت مطرح گردید، ادراک و انتظارات زن و مرد از صمیمیت در روابط زناشویی متفاوت است. از این رو ارکان صمیمیت نیز برای زن و مرد متفاوت خواهد بود. ارکان صمیمیت زن برای مرد شامل مراقبت از تعهد، مراقبت از عواطف و احساسات، عشق‌ورزی و طنازی است. این سه رکن در روایتی از امام صادق (ع) خطاب به زنان استخراج شده است. ایشان فرمودند: زن نسبت به شوهر سازگار خود سه نکته را باید رعایت کند: خود را از هرگونه گناه (آلودگی) حفظ کند تا شوهرش در هر حال، خوشایند یا ناخوشایند، در دل به او اطمینان داشته باشد و [دیگر] از او و زندگی‌اش مراقبت نماید تا شوهرش در صورتی که لغزشی از وی سرزند، نسبت به وی عطف و مهربان باشد و [سوم] به او، با خوش‌زبانی و دلبری و آراستگی در نظر او اظهار عشق کند.^۲ همچنین ارکان صمیمیت مرد نسبت به زن مطابق با روایتی از امام صادق (ع) خطاب با مردان شامل حسن خلق، توافق‌پذیری و تسخیر قلب است.^۳

مضمون ۳، ابعاد صمیمیت

ابعاد صمیمیت، ابعاد نیازها و انتظارات صمیمانه است که زوجین مطابق با آن صمیمیت را احساس و ادراک می‌کنند. این ابعاد شامل هفت بعد صمیمیت‌های کلامی، عاطفی، جسمی، جنسی، همبازی، اقتصادی و معنوی است.

صمیمیت کلامی، عبارت است از اینکه زن و مرد در روابط زناشویی، هنگام گفتگو و برقراری رابطه کلامی با همدیگر احساس صمیمیت نمایند، در روایتی از رسول خدا

۱. تحف العقول، ص ۶۰

۲. تحف العقول؛ ص ۲۲۳.

۳. تحف العقول؛ ص ۲۲۳.

(ص) نقل شده است: همانا گفتار مرد به زن که همانا من دوست دارم، هیچ‌گاه از قلب زن خارج نمی‌شود.^۱ همچنین ایشان فرمودند: پیوسته درباره زنان به من توصیه شد که حتی گمان بردم که اف گفتن به همسر حلال نیست.^۲ یا در روایتی از رسول خداست که حضرت در پاسخ به سؤال فردی که گفت؛ آیا به اهل‌م دروغ بگویم فرمودند؛ هیچ خیری در دروغ نیست.^۳؛ بنابراین مطابق با روایات نامبرده صمیمیت کلامی در روابط زناشویی وقتی است که کلام در روابط زناشویی همراه با ابراز محبت، صداقت و احترام باشد.

صمیمیت عاطفی؛ براساس مضامین مستخرج، صمیمیت عاطفی به معنای آن است که زن و شوهر بتوانند به راحتی احساسات همدیگر را نسبت به هم یا موقعیت‌های هم درک نموده و آن را به همدیگر ابراز نمایند به گونه‌ای که حس رضایت، توافق‌پذیری و رفاقت در روابط با همدیگر نمایند. صمیمیت عاطفی با احساسات مثبتی نظیر شادی، خوشحالی، برانگیختگی و احساسات منفی شامل غمگینی، ناراحتی، ناکامی، خشم، گناه، خستگی قابل توصیف است. در روایتی از امام سجاد (ع) نقل است که رفاقت با همسر را به‌عنوان یک حق معرفی کردند.^۴ همین‌طور پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند: هر زنی با رفاقت با همسرش رفتار نکند از رحمت الهی دور خواهد شد و مورد غضب الهی خواهد بود.^۵ هم‌چنین در روایتی از رسول خدا است که فرمودند: به همسران مودت و محبت کنید.^۶ با هم مطرح کردن مودت و محبت نشان از آن دارد که محبت یک امر عاطفی و روانی است و ابراز آن به‌صورت رفتاری حاکی از مودت است،^۷ بنابراین محبت عاطفی بدون مودت که یک کنش رفتاری است کفایت نمی‌کند، از این‌رو در روایت هر دو محبت و مودت در کنار هم قرار گرفته شده و به آن توصیه شده است.

صمیمیت جسمی؛ صمیمیت جسمی به معنای آن است که زوجین نسبت به همدیگر تجربه مشترک جسمی داشته باشند یا احساس یکپارچگی و وحدت جسمی نمایند. در روایتی از رسول خدا (ص) نقل است: هرگاه بنده‌ای دستان همسرش را بگیرد که کف

۱. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۶۹.

۲. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۵۲.

۳. بحار الأنوار؛ ج ۶۹، باب ۱۱۴، ص، ۲۳۲.

۴. الخصال؛ ص ۵۶۷.

۵. من لا یحضره الفقیه؛ ج ۴، ص ۱۶.

۶. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۵۲.

۷. مودت در لغت به معنای ابراز محبت و علاقه است یا اظهار عشق و دوستی کردن به کسی است. (آذرتاش آذرنوش، ۱۳۹۵)

دستانشان با هم تماس برقرار نمایند گناهان آن دو از میان انگشتانشان فرو می‌ریزد.^۱ در روایتی دیگر ایشان فرمودند: هرگاه بنده‌ای به صورت همسرش نگاه کند و او هم متقابلاً به همسرش نگاه کند خداوند به هر دو نظر رحمت می‌اندازد.^۲ کلمه "نظر" اشاره به نگاه با توجه^۳ و از سر محبت و رحمت است نه هر نوع نگاهی. هم‌چنین در روایت به نگاه متقابل اشاره نموده است یعنی زوجین به همدیگر نگاه کنند، این نگاه، باید یک نگاه رودررو باشد نه اینکه یک نفر نگاه کند و دیگری توجه نکند. هم‌چنین یکی از توصیه‌هایی که امام صادق (ع) برای ایجاد انس و صمیمیت در روابط زناشویی مطرح نموده‌اند، رنگ نمودن مو است.^۴

صمیمیت جنسی؛ به معنای تجربه مشترک زوجین در حیطه روابط جنسی و ارضاء نیازهای جنسی همدیگر است. در روایتی از پیامبر اسلام (ص) نقل است که در سفارشی به زنی اعلام نمودند؛ خود را صبح و شب در معرض همسرت قرار بده^۵ و فرمودند: هیچ زنی نباید بخوابد تا خود را به شوهرش عرضه کند.^۶ این نشان می‌دهد که عرضه کردن به معنای اعلان آمادگی و انجام الگوهای آغازگری در روابط جنسی است. هرچند در روایت مطرح شده است که این آمادگی صبح و شب باشد ولی به نظر می‌رسد اعلان زمان در روایت نشان از اهمیت این آمادگی است. مثلاً در روایتی از رسول خداست که فرمودند هر لهنی که مؤمن انجام دهد باطل است مگر در سه مورد که یکی از آن موارد را عشق‌بازی با همسر دانسته و آن را حق می‌دانند.^۷

صمیمیت اقتصادی؛ صمیمیتی است که زوجین جهت رفاه اقتصادی همدیگر، تجربه مشترک و واحدی را با هم دارند. در صمیمیت اقتصادی هر دو تلاش دارند تا نیازهای اقتصادی همدیگر را به کمک همدیگر برطرف نمایند. در آیات قرآن کریم به زنان توصیه شده است که در حضور و غیاب همسرشان از اموال او مراقبت نمایند.^۸ یا به مردان توصیه

۱. مسند زید بن علی؛ ص 302

۲. همان

۳. لسان العرب، ج ۵، ص ۲۱۵

۴. تحف العقول؛ ص ۲۲۳

۵. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۰۶

۶. مکارم الاخلاق؛ ج ۱؛ ص ۴۵۵

۷. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۰

۸. نساء: ۳۴؛ الإختصاص؛ ص ۳۳۶

شده است که بر همسران توسعه مالی داشته باشید به‌عنوان مثال فرمودند، کسی که بر همسرش تنگ بگیرد در حالی که خداوند به او از نظر مالی توسعه داده است از ما اهل بیت نیست.^۱

صمیمیت همبازی؛ صمیمیتی است که زوجین تجربه مشترک "با هم بودن" داشته باشند؛ یعنی زمانی را برای همدیگر اختصاص دهند یا فعالیت‌های مشترکی با همدیگر داشته باشند. در روایتی از پیامبر اکرم (ص) نقل است که ثواب باهم بودن و باهم غذا خوردن، باهم نشستن و انجام دادن فعالیت‌هایی که باعث شود باهم بودن را تجربه کنند از اعتکاف در مسجد پیامبر بیشتر است.^۲ در روایتی از رسول خداست که حضرت فرمودند: رفتن به مسجد و برگشت به خانه و با همسر بودن ثواب و پاداش یکسانی دارد.^۳

صمیمیت معنوی؛ منظور از صمیمیت معنوی، تجربه مشترک زوجین در امور معنوی و مذهبی است. مثلاً در قرآن کریم به این موضوع توجه شده است که اهلت (زن و خانواده‌ات) را به نماز امر کن و بر آن صبور باش^۴ یا در روایتی از رسول خدا (ص) است که مردم عیال خداوند هستند و محبوب‌ترین آن‌ها نزد خداوند کسی است که به عیال خداوند نفعی برساند و اهل خانه‌اش (همسر، فرزندان و یا خانواده‌اش) را مسرور نماید.^۵ نیز در روایتی از رسول خدا (ص) نقل شده است که حضرت فرمودند: خداوند به زنی که از همسرش تشکر نمی‌کند درحالی که بی‌نیاز از او نیست نظر نمی‌اندازد.^۶ یا در روایات مطرح شده است که بخشش حق همسر است؛^۷ بنابراین مؤلفه‌های مسرور نمودن، بخشش، قدردانی به‌عنوان برخی از مؤلفه‌های صمیمیت معنوی محسوب می‌شود. همچنین یکی از مؤلفه‌های صمیمیت معنوی، آن است که زوجین بتوانند در افزایش ایمان مذهبی به همدیگر کمک نمایند چنانکه در روایتی از رسول خداست (ص) که فرمودند: هر زمان که ایمان بنده زیاد شود دوستی وی نسبت به زنان زیاد شود.^۸

۱. الکافی؛ ج ۴، ص ۱۱.

۲. مجموعه ورام؛ ج ۲، ص ۱۲۲.

۳. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۶، ص ۴۰؛ الکافی؛ ج ۵، ص ۴۹۵.

۴. طه: ۱۲۳.

۵. الکافی؛ ج ۵، ص ۳۲۷ ج ۲، ص ۱۶۴.

۶. کنز العمال؛ ج ۱۶، ص ۳۹۶.

۷. الخصال؛ ص ۵۶۷.

۸. الجعفریات (الأشعّیات)، ص ۹۰.

مضمون ۴، موانع صمیمیت

موانع صمیمیت برحسب هر یک از ابعاد صمیمیت قابل بررسی است؛ یعنی برای هر بعد از ابعاد صمیمیت، موانعی وجود دارد که باعث می‌شود صمیمیت در آن بعد شکل نگیرد. از این رو موانع صمیمیت براساس ابعاد صمیمیت خواهد بود. این موانع در بعد صمیمیت کلامی شامل اهانت^۱، بدزبانی^۲، تحمیل نمودن^۳، سکوت^۴ است. در بعد صمیمیت عاطفی شامل لجبازی^۵، فخر فروشی^۶، بی‌اعتمادی^۷، پرخاشگری^۸، منت گذاشتن^۹، زیان رساندن^{۱۰} و خیانت^{۱۱} است. از نظر روایات اسلامی، حیا داشتن در روابط جنسی^{۱۲}، بی‌توجهی به برقراری رابطه جنسی^{۱۳}، رعایت نکردن نظافت و بهداشت فردی و جنسی^{۱۴} از جمله موانع صمیمیت جنسی است. در بعد صمیمیت همبازی، صمیمیت معنوی و صمیمیت اقتصادی، عدم توجه به انتظارات و نیازهای صمیمیت در هر بعد، مانعی برای تحقق صمیمیت در بعد مزبور خواهد بود.

مضمون ۵، مناطق هیجانی صمیمیت

مضمون ۵، اشاره دارد به آنکه صمیمیت در روابط زوجین دارای مناطق هیجانی است. مبتنی بر پژوهش حاضر چهار منطقه هیجانی در روابط صمیمانه زوجین شناسایی شد. منطقه هیجانی خشم، منطقه هیجانی غم، منطقه هیجانی رضایت و منطقه هیجانی لذت.

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۴۴.

۲. من لا یحضره الفقیه؛ ج ۴، ص ۱۴ و ۱۵.

۳. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال؛ ص ۲۸۷.

۴. کنز العمال؛ ج ۱۱، ص ۹۳.

۵. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۰۷.

۶. مکارم الاخلاق؛ ص ۲۰۲.

۷. کنز العمال؛ ج ۱۱، ص ۹۳.

۸. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۵۰.

۹. مکارم الأخلاق؛ ص ۲۰۲.

۱۰. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال؛ ص ۲۸۷.

۱۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۴۴.

۱۲. همان؛ ج ۵، ص ۳۲۴.

۱۳. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۰۸.

۱۴. من لا یحضره الفقیه؛ ج ۳، ص ۵۵۲.

منطقه هیجانی خشم؛ خشم، هیجانی است که با خصومت، نفرت، عداوت و خشونت هم‌خوانی دارد؛ به عبارت دیگر وقتی فرد در وضعیت خشم قرار می‌گیرد ممکن است یکی از حالت‌های نامبرده شده برای او ایجاد شود. مثلاً در روایتی پیامبر اسلام (ص) می‌فرمایند وقتی زن بر همسرش در ساعتی یا لحظه‌ای غضبناک شد و می‌گوید از تو هیچ خیری ندیدم، خداوند بر او غضب می‌کند یا در روایتی از رسول خدا نقل است که در سفارشی به امیرالمؤمنین عرضه می‌دارند، هنگامی که با همسرت مجامعت می‌کنی از دستمال یکدیگر استفاده نکنید بلکه دستمال‌هایتان متفاوت باشد زیرا در غیر این صورت این عمل موجب شکل‌گیری عداوت بین شما خواهد شد که منجر به جدایی و طلاق می‌شود.^۲

منطقه هیجانی غم؛ شامل آزرده‌گی، اضطراب و ترس است. غم، هیجان منفی است. هرچند این منطقه دارای هیجان منفی است ولی شدت آن به منطقه هیجانی خشم یا غضب نمی‌رسد. در منطقه هیجانی غم، اضطراب، آزرده‌گی، دلخوری، ناراحتی از رفتارهای فرد مقابل وجود دارد ولی این آزرده‌گی و دلخوری به حد خشم یا خصومت و نفرت نمی‌رسد. در روایتی نقل شده است که فردی خدمت رسول خدا رسید و عرضه داشت زنی دارم که هرگاه مرا مهموم یعنی غمگین می‌بیند به من می‌گوید اگر ناراحتی تو، بابت دنیا است خداوند رزقت را ضامن شده است و اگر ناراحتی تو به آخرت برمی‌گردد خداوند ناراحتی‌ات را بیفزاید. این روایت ناظر به آن است که در روابط صمیمانه این زوج حالتی از غم و ناراحتی وجود داشت که به تبع آن پیامبر اسلام رفتار آن زن را در برابر این هیجان تأیید نمودند.^۳

منطقه هیجانی رضایت؛ رضایت، احساسی از آرامش و اطمینان است که به خاطر روابط خوشایندی که بین زوجین برقرار می‌شود، ایجاد خواهد شد. در روایتی از رسول خدا (ص) نقل است که حضرت فرمودند: حق مرد بر همسرش آن است که هرگاه همسرش را خواست، او را راضی کند. یا در روایت دیگری از ایشان نقل است که فرمودند: به هیچ وجه زنانان را خشمگین نکنید و چیزی را که آنان راضی نیستند از آنان بازپس نگیرید.^۴ بنابراین این روایات نشان دهنده آن است که رضایت مورد تأکید روایات

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۴۳ و ۲۴۴.

۲. من لا یحضره الفقیه؛ ج ۳، ص ۵۵۲.

۳. من لا یحضره الفقیه؛ ج ۳، ص ۳۸۹.

۴. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۴۳، ص ۲۵۲.

است که هر دو زوج با رفتار و نوع ارتباطی که برقرار می‌کنند زمینه رضامندی را در روابط خود با همسرشان ایجاد نمایند.

منطقه هیجانی لذت؛ در این منطقه اوج هیجان برای زوجین تجربه می‌شود به گونه‌ای که وقتی رفتاری یا رفتارهای خاصی از جانب زوجین صورت گیرد هر دو یا یکی از آنان از آن رفتار لذت می‌برد. در روایات تعبیری ناظر به این منطقه وجود دارد مثلاً برای خرید کردن در روز جمعه برای خانواده تعبیر "فرح" آمده است که به معنای اوج خوشحالی است یعنی آنان را با خرید کردن به فرح برسانید یا با خرید کردن تعجب آنان را برانگیزانید^۱ که نشان‌دهنده اوج لذت و خوشحالی است. همچنین توصیه‌ای که به ابراز محبت در روایات شده است که مرد به همسرش ابراز محبت نماید علت آن را این می‌داند که این ابراز به هیچ وجه از قلب زن بیرون نمی‌رود، معنای این کلام آن است که این ابراز، اوج عشق و علاقه را در روابط ایجاد می‌کند به حدی که از قلب بیرون نمی‌رود.^۲

مضمون ۶، ارزیابی صمیمیت

مبتنی بر الگوی صمیمیت در پژوهش حاضر، ارزیابی صمیمیت زناشویی براساس چهار مؤلفه مناطق هیجانی زوجین، ابعاد صمیمیت، شدت و ضعف صمیمیت و صمیمیت انتظاری و صمیمیت تجربه‌شده یا واقعی صورت می‌گیرد. زوجین می‌توانند نسبت به هر یک از ابعاد صمیمیت احساسات چهارگانه‌ای پیدا نمایند که شامل خشم و نفرت، غم و آزرده‌گی، رضایت و اطمینان، لذت و عشق است. از این رو می‌توان احساسات زوجین را در هر یک از ابعاد صمیمیت برحسب نوع هیجان‌اتشان ارزیابی نمود. مثلاً اینکه در بعد صمیمیت کلامی کدام یک از هیجان‌ات چهارگانه را تجربه می‌کنند. ارزیابی ابعاد صمیمیت یعنی اینکه زوجین در کدام بعد از ابعاد هفت‌گانه صمیمیت قرار گرفته‌اند. منظور از ارزیابی شدت و ضعف هیجان‌ات آن است که هر یک از زوجین ممکن است احساسات و هیجان‌اتشان نسبت به ابعاد صمیمیت شدت و ضعف داشته باشد. مثلاً یکی از زوجین نسبت به بعد صمیمیت کلامی احساس رضایت بیشتری داشته درحالی که همسرش نسبت به آن بعد، احساس رضایت کمتری دارد و در ارزیابی صمیمیت انتظاری و صمیمیت تجربه‌شده، وضعیت صمیمیت در دو حالت قابل ارزیابی است. منظور از صمیمیت تجربه‌شده یا صمیمیت واقعی

۱. الکافی؛ ج ۵، ص ۳۲۷.

۲. الکافی؛ ج ۵، ص ۵۶۹.

صمیمیتی است که زوجین در حال حاضر در روابط خود با همدیگر تجربه می‌کنند و آن را درک می‌کنند درحالی‌که صمیمیت انتظاری، صمیمیتی است که آنان انتظار دارند یا آرزو دارند که در روابط خود با همدیگر محقق شود؛ بنابراین مبتنی بر الگوی پژوهش حاضر می‌توان صمیمیت زناشویی را برحسب ابعاد صمیمیت، مناطق هیجانی زوجین، میزان هیجان‌اتشان و وضعیت صمیمیت انتظاری و تجربه‌شده ارزیابی نمود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و کشف الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی از نظر منابع اسلامی انجام شد. از این رو برای کشف این ابعاد، با کمک روش تحلیل مضامین عبارات مرتبط با پژوهش در منابع اسلامی شامل قرآن و روایات مورد بررسی قرار گرفت. از نظر این پژوهش الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی در اسلام مبتنی بر شش مضمون اصلی قابل ارائه است. این مضامین دارای یکپارچگی و هماهنگی بوده، تلاش می‌کنند تا صمیمیت زناشویی را از نظر اسلام تبیین نمایند. این الگو بر پایه اصول صمیمیت زناشویی استوار است. این اصول شامل؛ دوسویگی صمیمیت، وجود تفاوت‌های جنسیتی در ادراک صمیمیت، قابل افزایش یا کاهش بودن صمیمیت، شکل‌گیری فرایندی صمیمیت و پیوند بین صمیمیت و معنویت زوجین است. از نظر این الگو ارکان صمیمیت برای زنان و مردان متفاوت است، هرچند محور این ارکان برای هر دو رسیدن به سازگاری و تجربه مشترک صمیمانه است. زنان برای اینکه با شوهرشان صمیمی باشند باید در روابط با او متعهد باشند، از احساسات و عواطف خود نسبت به شوهرشان مراقبت نمایند و با نیک‌رویی و طنازی به او اظهار عشق و علاقه نمایند. همچنین مردان در این الگو باید با حسن خلق، توافق‌پذیری و تسخیر قلب همسرشان با استفاده از توسعه‌بخشی مالی و نیک‌رویی با او ارتباط برقرار نمایند.

ابعاد صمیمیت در الگوی حاضر بر هفت محور بوده که شامل ابعاد صمیمیت کلامی، عاطفی، جسمی، جنسی، اقتصادی، معنوی و همبازی است. تمامی این هفت بعد از صمیمیت، حاکی از آن است که هر یک از زن و مرد در روابط زناشویی به این هفت بعد نیازمندند، هرچند از نظر نوع هیجان، میزان، درک و شدت آن متفاوت هستند. صمیمیت از نظر این الگو مبتنی بر هیجان‌ات زوجین است. صمیمیت حاکی از نیازهای هیجانی و

احساسی زوجین در روابط زناشویی است. این هیجان‌ات مبتنی بر پژوهش حاضر بر پایه چهار نوع هیجان است؛ هیجان خشم، غم، رضایت و عشق. درک نیازهای صمیمانه، انجام اقدامات مناسب در هر لحظه و متناسب با موقعیت‌ها، احترام به تفاوت‌های جنسیتی، رعایت اصول صمیمیت زناشویی و انجام ارکان آن و پایبندی به ابعاد هفت‌گانه صمیمیت می‌تواند صمیمیت را در منطقه هیجانی رضایت و عشق قرار دهد.

مبتنی بر این الگو ارزیابی بر چهار محور صورت می‌گیرد. اگر زوجین و مشاوران بخواهند صمیمیت را برپایه این الگو ارزیابی نمایند باید مناطق هیجانی زوجین را در خصوص ابعاد صمیمیت، میزان و شدت آن و وضعیت صمیمیتی که مورد انتظارشان است با صمیمیتی که در حال حاضر تجربه می‌کنند را مورد بررسی قرار دهند. بی‌تردید اگر زوجین احساس کنند میان صمیمیت انتظاری با صمیمیت تجربه‌شده فاصله زیادی وجود دارد، این موضوع حاکی از آن است که صمیمیت در روابط زوجین در منطقه هیجانی مناسبی قرار ندارد. درحالی‌که هرچه بین صمیمیت انتظاری با صمیمیت تجربه‌شده انطباق وجود داشته باشد، آنگاه صمیمیت در حالت رضایت و یا عشق قرار می‌گیرد.

در پژوهش‌های درون دینی (مبتنی بر فرهنگ ایرانی- اسلامی) الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی مشاهده نشد از این رو نمی‌توان این الگو را با الگوهای مشابه درون دینی مقایسه نمود و این موضوع حاکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر است که متأسفانه جامعه علمی با فقدان پژوهش‌هایی درون دینی مبتنی بر ساخت الگوهای غنی‌سازی صمیمیت زناشویی مواجه است. درحالی‌که الگوهای برون دینی متعددی برای صمیمیت زناشویی مطرح شده است. هرچند مقایسه این الگو با الگوهای برون دینی شاید از نظر وحدت زمینه‌ای مورد مناقشه است ولی از جهت وحدت موضوعی که هر دو به موضوع صمیمیت زناشویی پرداخته‌اند قابل بررسی است. از این رو می‌توان گفت؛ الگوی پژوهش حاضر با الگوی صمیمیت زناشویی باگاروزی (۲۰۱۴) در برخی از ابعاد صمیمیت زناشویی مشابه است. الگوی باگاروزی به نه بعد از ابعاد صمیمیت زناشویی اشاره می‌کند که شامل ابعاد صمیمیت عاطفی^۱، روان‌شناختی^۲، زیباشناختی^۳، عقلانی^۴، جنسی^۵، جسمانی^۶،

1. Emotional intimacy
2. psychological intimacy
3. Aesthetic intimacy
4. Intellectual intimacy
5. sexual intimacy
6. Physical intimacy

معنوی^۱، اجتماعی-تفریحی^۲ و زمانی^۳ است. بین این دو الگو در چهار بعد صمیمیت صمیمیت یعنی ابعاد صمیمیت جسمی، جنسی، عاطفی و معنوی شباهت وجود دارد. درحالی که ابعاد صمیمیت اقتصادی، همبازی و کلامی در الگوی باگاروزی بیان نشده است. به نظر می‌رسد این تفاوت ناشی از تفاوت در منابع داده‌ها باشد. منابع داده‌ها در مطالعه باگاروزی تجربیات زیسته او در ارتباط با مراجعانش است (باگاروزی، ۲۰۱۴) درحالی که منابع داده‌ها در پژوهش حاضر متون اسلامی است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد برخی از ابعاد صمیمیت در مطالعه باگاروزی همپوشانی دارد. مثلاً صمیمیت اجتماعی - تفریحی با صمیمیت زمانی کاملاً یکسان است یا صمیمیت عاطفی با صمیمیت روان‌شناختی و عقلانی می‌تواند همسویی داشته باشد.

الگوی پژوهش حاضر نیز با الگوی ترکیبی وارینگ^۴ (۱۹۸۹) و هولند، لی، مارشاک و مارتین^۵ (۲۰۱۶) نیز همسو است؛ زیرا صمیمیت از نظر آن‌ها ترکیبی از هیجان^۶، خودافشایی^۷، تطابق^۸، تعهد^۹، روابط جنسی^{۱۰}، حل تعارض^{۱۱} و استقلال^{۱۲} در روابط است. همچنین این الگو از یک سو بر تفاوت‌های جنسیتی زن و مرد در روابط صمیمانه تأکید می‌کند، چنانکه پژوهش‌هایی این تفاوت‌ها را در روابط زوجین مورد تأیید قرار داده‌اند مانند پژوهش هوک، گرستین، دیتریچ و گریدلی^{۱۳} (۲۰۰۳) که با ارزیابی سیصد و شصت شرکت‌کننده متوجه شدند که زنان و مردان در تجربه و ادراک صمیمیت متفاوت هستند و پژوهش پارتیک و بکینباچ^{۱۴} (۲۰۰۹) که طی مطالعه کیفی نتیجه گرفتند ادراک مردان از صمیمیت با زنان متفاوت است و به نقش حفاظتی مردان، علاقه به تسلط و حفظ قدرت اشاره کردند. از سوی دیگر به فرایندی بودن صمیمیت توجه دارد چنانکه پژوهش باگاروزی (۲۰۱۴) صمیمیت را یک فرایند تعاملی می‌داند. همچنین پیوند میان صمیمیت و

1. Spiritual intimacy
2. Social and recreational intimacy
3. Temporal intimacy
4. Waring, E. M
5. Holland, K. J. Lee, J. W. Marshak, H. H. & Martin, L. R
6. Affection
7. Self-disclosure
8. Compatibility
9. commitment
10. Sexuality
11. Conflict solution
12. Autonomy
13. Hook, M. K. Gerstein, L. H. Deterich, L. & Gridley, B
14. Patrick, S. & Beckenbach, J

معنویت از جمله اصول صمیمیت در الگوی پژوهش حاضر است که برخی پژوهش‌ها به آن اشاره کرده‌اند که معنویت، رابطه صمیمیت را با بهزیستی بیشتر تقویت می‌کند به گونه‌ای که معنویت می‌تواند اثر مثبتی بر پیوند میان صمیمیت زناشویی با بهزیستی داشته باشد (هولند و همکاران، ۲۰۱۶).

همچنین با الگوی پنج عاملی شیفر و اولسون (۱۹۸۱) که صمیمیت را شامل ۵ عامل؛ هیجانی، اجتماعی، جنسی، فکری و تفریحی دانستند در برخی موارد همسو است. براین اساس صمیمیت‌های هیجانی، جنسی در هر دو الگو وجود دارد و صمیمیت‌های تفریحی و اجتماعی ناظر به صمیمیت همباشی در الگوی پژوهش حاضر است. ولی صمیمیت فکری در الگوی پژوهش حاضر وجود ندارد چنانکه مطالعه باگاوروزی (۲۰۱۴) نیز به صمیمیت عقلانی اشاره کرده بود که در یافته‌های این پژوهش مشاهده نشد. به نظر می‌رسد بعد صمیمیت کلامی که در الگوی پژوهش حاضر وجود دارد با توجه به آنکه یک بخش از گفتگوهای بین زوجین گفتگو در حوزه اعتقادات، دیدگاه‌ها، باورها و افکارشان است، بتواند این بعد از صمیمیت را پوشش دهد. هرچند که بعد صمیمیت کلامی در هیچ‌یک از الگوهای پژوهشی موجود نیست ولی در متون اسلامی این بعد از اهمیت خاصی برخوردار است و یکی از نیازهای مهم زوجین را در روابط صمیمانه نشان می‌دهد.

همچنین برخی از ابعاد به‌دست آمده از این مطالعه با ابعاد حاصل از مطالعه کیفی تعیین ابعاد صمیمیت زناشویی زوج‌های ایرانی (ناموران گرمی، مرادی، فرزاد و زهراکار، ۱۳۹۶) منطبق است. در مطالعه مزبور ابعاد صمیمیت زناشویی زوج‌های ایرانی شامل صمیمیت جسمی، مالی، اجتماعی - تفریحی و جنسی بود. صمیمیت اجتماعی - تفریحی معادل صمیمیت همباشی و صمیمیت مالی معادل صمیمیت اقتصادی در الگوی پژوهش حاضر است. در مطالعه ناموران گرمی و همکاران (۱۳۹۶) سایر ابعاد صمیمیت زناشویی نامبرده شده در الگوی پژوهش حاضر به دست نیامد. همچنین ابعاد صمیمیت زناشویی در پژوهش حاضر با برخی از ابعاد مطالعه اولیاء، فاتحی زاده و بهرامی (۱۳۸۵) هماهنگ است. این ابعاد شامل صمیمیت عاطفی، جنسی، ارتباطی، فیزیکی، مذهبی، اجتماعی-تفریحی است. ولی در دو بعد صمیمیت عقلانی و صمیمیت روان‌شناختی مانند مطالعه باگاوروزی (۲۰۱۴) انطباق ندارد که به نظر می‌رسد صمیمیت روان‌شناختی با صمیمیت عاطفی همسو است و صمیمیت عقلانی نیز با صمیمیت کلامی در پژوهش حاضر می‌تواند همسو باشد. شایان

ذکر است در هیچ‌کدام از مدل‌های اولیاء (۱۳۸۵)، باگاروزی (۲۰۱۴)، شیفر و السون (۱۹۸۱)، صمیمیت اقتصادی و صمیمیت کلامی که جزء ابعاد صمیمیت زناشویی در الگوی پژوهش حاضر است، یافت نشد.

به نظر می‌رسد الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی از نظر منابع اسلامی یک الگوی نسبتاً جامع، رشد یافته و مترقی است؛ زیرا از یک سو صمیمیت را تنها به صورت ابعادی و مؤلفه‌ای تعریف نمی‌کند، بلکه اصول صمیمیت، ارکان صمیمیت و نحوه ارزیابی و شکل‌گیری صمیمیت را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد. همچنین این الگو از یک پارادایم دینی تبعیت می‌کند که دارای اصول و ارکانی است و مبتنی بر آن، ابعاد، نحوه ارزیابی و شکل‌گیری صمیمیت را معرفی می‌نماید. از سوی دیگر از نظر این الگو صمیمیت دارای ابعادی است که هر یک از این ابعاد نشان‌دهنده حوزه نیازهای صمیمانه زوجین است و هر یک، ترکیبی از مؤلفه‌های گوناگون می‌باشد؛ بنابراین می‌توان این الگو را رویکرد ابعادی - مؤلفه‌ای دانست، در ضمن ابعاد صمیمیت در الگوی پژوهش حاضر نه تنها می‌تواند سایر ابعاد صمیمیت زناشویی را در مدل‌های پیشین پوشش دهد بلکه دو بعد از صمیمیت را نیز معرفی می‌کند که سایر مدل‌ها به آن اشاره نداشته‌اند و البته یکی از این ابعاد یعنی صمیمیت اقتصادی در یافته‌های پژوهشی ناموران گرمی و همکاران (۱۳۹۶) مشاهده شد. همچنین این الگو از اصل سادگی نیز پیروی می‌کند به نحوی که هر یک از زوجین می‌توانند با آموزشی که به آنان داده می‌شود براساس آن، صمیمیت خود را ارزیابی نموده، وضعیت صمیمیت انتظاری و واقعی خود و همسرشان را مشخص نمایند و از یک مکانیسم خودمراقبتی برای صمیمیت زناشویی بهره گیرند.

معمولاً پژوهش‌های کیفی ناظر به تولید فرضیه هستند که این پژوهش نیز فرضیات متعددی را در خصوص الگوی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی از نظر منابع اسلامی تولید نمود. به نظر می‌رسد پژوهش‌های آینده می‌توانند با استفاده از فرضیات تولیدشده این پژوهش، با انجام پژوهش‌های توصیفی - همبستگی و تجربی به تأیید یا رد فرضیات این پژوهش پردازند. مثلاً می‌توانند با استفاده از این الگو، برنامه آموزش غنی‌سازی صمیمیت زناشویی تولید نموده و آن را اجرا نمایند و نتایج آن را مورد بررسی قرار دهند یا با استفاده از مکانیسم ارزیابی این پژوهش، خودمراقبتی زوجین را مورد بررسی قرار دهند؛ بنابراین

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده این مسائل را مورد کنکاش قرار داده و به توسعه الگوهای درون دینی غنی‌سازی صمیمیت زناشویی کمک نمایند.
پژوهش حاضر با استفاده از حمایت‌های مادی و معنوی پژوهشکده الهیات و خانواده پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی انجام شد.



منابع

- ابن اشعث، محمد بن محمد. (بی تا). *الجغریات (الأشعثیات)*؛ تهران: مکتبه النینوی.
- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۳۸۲). *تحف العقول فی ما جاء من الحکم و المواعظ عن آل الرسول*؛ ترجمه احمد جنتی؛ تهران: مؤسسه امیرکبیر.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق). *لسان العرب*؛ بیروت: دار الصادر.
- آذرتاش، آذرنوش (۱۳۹۵). *فرهنگ معاصر عربی-فارسی*؛ تهران: نشر نی.
- اولیاء، نرگس؛ فاتحی زاده، مریم السادات؛ بهرامی، فاطمه. (۱۳۸۵). *تأثیر آموزش غنی‌سازی زندگی زناشویی بر افزایش صمیمیت زوجین، «خانواده پژوهی»*، ۲(۶)، ۱۱۹-۱۳۵.
- باقری، فاطمه؛ کیمیایی، سیدعلی؛ کارشکی، حسین (۱۳۹۹). *صمیمیت زناشویی نقش تعیین‌کننده تمایز یافتگی خود و نیاز به امنیت در زنان متأهل غیر بالینی، «فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی»*، ۱۱(۴۲)، ۲۶۱-۲۸۰.
- توکلی، سحر؛ جعفری، میرسعید (۱۳۹۹). *نقش صمیمیت زناشویی و هوش معنوی در پیش‌بینی درد پس از جراحی سزارین، «فصلنامه پزشکی بیهوشی و درد»*، ۱۱(۱)، ۶۱-۶۹.
- ثناگویی زاده، محمد؛ اعتمادی، عذری؛ احمدی، سید احمد؛ جزایری، رضوان السادات (۱۳۹۸). *اثربخشی مشاوره کارکردی خانواده با رویکرد اسلامی بر مشکلات بین والدین و نوجوان و نگرش نوجوان نسبت به والدین، «پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده»*، ۷(۱۵)، ۸۳-۱۰۴.
- ثناگویی زاده، محمد؛ اعتمادی، عذری؛ احمدی، سید احمد؛ جزایری، رضوان السادات (۱۳۹۴). *شناسایی ابعاد کارکرد خانواده در فرایند مشاوره خانواده با جهت‌گیری اسلامی با استفاده از نظریه داده‌بنیاد؛ «فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی»*، ۶(۲۴)، ۵۶-۸۰.
- حامدی، بتول؛ شفیق‌آبادی، عبدالله؛ نوابی نژاد، شکوه؛ دلاور، علی (۱۳۹۲). *بررسی اثربخشی رویکرد درمانی نظام‌های زبان مشارکتی بر افزایش میزان صمیمیت زناشویی زوج‌های دانشجو. «فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی»*، ۵(۱۸)، ۱۳۷-۱۵۸.
- رضایی، جواد؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذرا؛ فاتحی زاده، مریم السادات؛ رضایی حسین آبادی، مریم؛ شهردوست، مریم. (۱۳۹۲). *تأثیر آموزش سبک زندگی اسلام محور با تأکید بر نظام خانواده بر صمیمیت زوجین اراک، «مطالعات روان‌شناختی»*، ۹(۳)، ۷۶-۱۰۶.
- زید بن علی (بی تا). *مسند زید بن علی*، بیروت: منشورات دار المکتبه الحیة.
- سالاری فر، محمدرضا (۱۳۹۵). *زوج‌درمانی با روی آورد اسلامی؛ قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.*

صدوق، محمدبن علی ابن بابویه (۱۴۰۶ ق). *ثواب الاعمال و عقاب الاعمال*؛ قم: دار الشریف الرضی للنشر.

صدوق، محمدبن علی ابن بابویه (۱۴۱۳ ق). *کتاب من لایحضره الفقیه؛ تحقیق علی اکبر غفاری*؛ قم: مؤسسه نشر اسلامی.

صدوق، محمدبن علی ابن بابویه (۱۴۱۴). *الخصال*؛ قم: مؤسسه نشر اسلامی.

طبرسی، الفضل بن الحسن (۱۴۱۴ ق). *مکارم الاخلاق؛ تحقیق: علاء آل جعفر؛ قم: مؤسسه النشر الاسلامی.*

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق) *الکافی؛ تحقیق علی اکبر غفاری و محمد آخوندی؛ تهران: دار الکتب الاسلامیة.*

مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ ق). *بحار الانوار الانوار الجامعة لدرر الاخبار الائمة الاطهار، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.*

محمد بن نعمان عکبری (۱۴۱۴ ق). *الاختصاص؛ تحقیق علی اکبر غفاری؛ قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.*

محمودزاده، اعظم؛ حسینیان، سیمین؛ احمدی، سید احمد؛ فاتحی زاده، مریم (۱۳۹۳). بررسی تأثیر *زوج درمانی اسلامی بر صمیمیت زناشویی، «روانشناسی و دین»، ۷ (۲۵)، ص ۵۹-۷۰.*

محمودزاده، اعظم؛ یوسفی، زهرا؛ گلپور، محسن (۱۳۹۸). *تدوین الگوی پایداری خانواده مبتنی بر آموزه های اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری، «فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده»، ۱۳ (۴۶)، ۷-۳۹.*

ناموران گرمی، کبری؛ مرادی، علیرضا؛ فرزاد، ولی اله؛ زهراکار، کیانوش. (۱۳۹۷) *تعیین ابعاد صمیمیت زناشویی زوج های ایرانی، یک مطالعه کیفی، «فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده»، ۱۲ (۴۲)، ۶۱-۷۸.*

نوری طبرسی، میرزا حسین (۱۴۰۷ ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ قم: مؤسسه آل البيت. هندی، علی المتقی بن حسام الدین. (بی تا). کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، تصحیح: صفوة السقا، بیروت: مکتبه الاسلامی.*

ورام ابن ابی فراس، مسعود (۱۴۱۰ ق). *مجموعه ورام؛ قم: مکتبه فقیه.*

References

- Aghamiri, N. & Vaziri, S (2019). *Prediction of Psychological Well-being Based on Marital Intimacy, Resilience and Mental Health of Couples in Tehran*. Avicenna Journal of Neuro Psycho Physiology, 6(4), 178-188.

- Attride-Stirling, J (2001). *Thematic networks: an analytic tool for qualitative research*. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.
- Bagarozzi, D. A. (2014). *Enhancing intimacy in marriage: A clinician's guide: Routledge*.
- Bean, R. C. Ledermann, T. Higginbotham, B. J. & Galliher, R. V (2020). *Associations between Relationship Maintenance Behaviors and Marital Stability in Remarriages*. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(1), 62-82.
- Berger, R. & Hannah, M. T (2013). *Preventive approaches in couples therapy: Routledge*.
- Braun V. Clarke V. Hayfield N. Terry G (2019) *Thematic Analysis*. In: *Liamputtong P. (eds) Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*. Springer, Singapore, p.843-860.
- Bryant, C. M. Futris, T. G. Hicks, M. R. Lee, T.K. & Oshri, A (2016). *African American stepfather-stepchild relationships, marital quality, and mental health*. *Journal of divorce & remarriage*, vol 57(6), pp375-388.
- Cordova, J. V. Gee, C. B. & Warren, L. Z. (2005). *Emotional skillfulness in marriage: Intimacy as a mediator of the relationship between emotional skillfulness and marital satisfaction*. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(2), 235-218
- Heller, P. E. & Wood, B (2000). *The influence of religious and ethnic differences on marital intimacy: Intermarriage versus intramarriage*. *Journal of Marital and Family Therapy*, vol 26(2), pp 252-241.
- Holland, K. J. Lee, J. W. Marshak, H. H. & Martin, L. R (2016). *Spiritual intimacy, marital intimacy, and physical/psychological well-being: Spiritual meaning as a mediator*. *Psychology of religion and spirituality*, 8(3), 218- 227.
- Hook, M. K. Gerstein, L. H. Detterich, L. & Gridley, B (2003). *How close are we? Measuring intimacy and examining gender differences*. *Journal of Counseling & Development*, 81(4), 462-472.
- Hosseini, N. Lau, P. L. & Baranovich, D.L (2019). *Enhancing marital satisfaction through acceptance and commitment therapy: A review of marital satisfaction improvement of Iranian couples*. *International Journal of Education*, 4(33), 53-60.
- Karimi, R. Bakhtiyari, M. & Masjedi Arani, A (2019). *Protective factors of marital stability in long-term marriage globally: a systematic review*. *Epidemiol Health*, 41, doi:10.4178/epih.e2019023
- Moon, K. J. Chung, M. L. & Hwang, S. Y (2020). *The Perceived Marital Intimacy of Spouses Directly Influences the Rehabilitation Motivation of Hospitalized Stroke Survivors*. *Clinical Nursing Research*, doi:10.1177/1054773820924573
- Noori, J. Nejat, H. Nameni, E. & Fariborzi, E (2020). *Comparison of the Effectiveness of the Treatment of a Monotheistic Integrated and the Objective Relationship on Self-Differentiation and Marital Intimacy*. *The American Journal of Family Therapy*, 48(1), 70-86.

- Patrick, S. & Beckenbach, J (2009). *Male perceptions of intimacy: A qualitative study*. The journal of men's studies, 17(1), 47-56.
- Schaefer, M. T. & Olson, D. H (1981). *Assessing intimacy: The PAIR inventory*. Journal of Marital and Family Therapy, 7(1), 47-60.
- Schnarch, D. & Regas, S. (2012). *The crucible differentiation scale: Assessing differentiation in human relationships*. Journal of Marital and Family Therapy, 38(4), 639-652.
- Sternberg, R. J (2004). *A Triangular Theory of Love*. In H. T. Reis & C. E. Rusbult (Eds.), *Close relationships: Key readings* (p. 213–227). Taylor & Francis.
- Van den Broucke, S. Vandereycken, W. & Vertommen, H (1995). *Marital intimacy: Conceptualization and assessment*. Clinical Psychology Review, 15(3), 217-233.
- Vest, B. M. Cercone Heavey, S. Homish, D. L. & Homish, G. G (2017). *Marital satisfaction, family support, and pre-deployment resiliency factors related to mental health outcomes for reserve and national guard soldiers*. Military behavioral health, 5(4), 323-313.
- Waring, E. M (1984). *The measurement of marital intimacy*. Journal of Marital and Family Therapy, 10(2), 185-192.
- Yoo, H. Bartle-Haring, S. Day, R. D. & Gangamma, R (2014). *Couple communication, emotional and sexual intimacy, and relationship satisfaction*. J Sex Marital Ther, 40(4), 275-293.





پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی